

Iman Humaydan

ANDERE LEVENS

Een verhaal van blijven of vertrekken.

LEESWIJZER

Andere levens - Iman Humaydan

OXFAM Novib

AMBASSADEURS VAN HET ZELFDOEN

IMAN HUMAYDAN

ANDERE LEVENS

JAAR VAN UITGAVE	2013
OORSPRONKELIJKE	
TITEL	Hayawât ukhrâ
VERTALING	Djûke Poppinga
GENRE	Psychologische roman
ISBN	978 90 445 3237 1
UITGEVER	De Geus i.s.m. Oxfam Novib
AUTEUR LEESWIJZER	Marlene Lunter

Iman Humaydan werd in 1956 geboren in Libanon. Ze groeide op in een klein Libanees dorp in een tolerante familie. Haar eerste oorlog maakte ze mee toen ze tien jaar was. Als kind las ze Simone de Beauvoir en het werk van Mao. Ze begon als klein meisje al te schrijven, maar ze durfde haar werk niet aan haar familie te laten lezen, omdat in hun ogen schrijven alleen gerechtvaardigd was als het een bepaald doel nastreefde. Ze durfde pas te publiceren toen ze in de oorlog gescheiden van haar familie raakte en ze alleen met hun kon communiceren via een grote krant.

Ze studeerde sociologie aan de American University in Beiroet. Sindsdien werkt ze als onderzoeker en journalist en initieert en implementeert ze ontwikkelingsprojecten op het Libanese platteland. In haar afgelegen geboortestreek Aley helpt ze de jeugd via een bibliotheek waar ze niet alleen boeken kunnen lenen, maar ook films kunnen kijken en vriendschappen kunnen sluiten.

Ze doceerde over Midden-Oostenonderwerpen en de stem van de Arabische vrouw en ze richtte Arrawi op, een non-profit cultureel centrum en uitgeverij voor kansarme jongeren in Libanon. Aan de American University in Beiroet deed ze onderzoek naar de verdwijningen in Libanon. Een film op basis van dit onderzoek, waarvoor ze zelf het scenario schreef, won diverse prijzen. Sinds 2007 geeft ze cursussen creatief schrijven in het Engels en het Arabisch. Op LinkedIn noemt ze zichzelf 'a daughter of the world and a citizen in the republic of literature'. Ze woont afwisselend in Parijs en Libanon. Humaydan schrijft in het Arabisch. Haar werk is vertaald in het Frans, Duits, Engels, Italiaans en Nederlands. Vrouwen, hun rechten en oorlogsherinneringen zijn belangrijke onderwerpen in haar werk.

Met haar debuutroman brak ze in 2004 meteen internationaal door. 'B as in Beirut' vertelt het verhaal van vier vrouwen die moeten leren leven met de gevolgen van de burgeroorlog. In haar tweede boek 'Wild Mulberries' (2008) beschrijft ze het leven in een klein Libanees dorp in de jaren dertig van de vorige eeuw. 'Andere levens' is Humaydans eerste boek in het Nederlands.

Het verhaal

In 1980 emigreert de vijftientwintigjarige Maryam met haar ouders, Salama en Nadia, vanuit Libanon naar Australië. Ze trekken in bij Joesoef, Nadia's broer, die daar al bijna twintig jaar woont. Twee jaar geleden daarvoor is Maryams broer Baha gedood door een granaatscherf.

Maryams vriend, Georges, zou haar nareizen, maar hij is nooit in Australië gearriveerd. Ze wacht tevergeefs op hem en na vier jaar trouwt ze met de oudere Chris, de Engelse arts van haar vader. Samen vestigen ze zich in Kenia, waar hij onderzoek doet naar een vaccin tegen malaria.

Maryam voelt zich sinds haar vertrek uit Libanon ontheemd. Ze kampt met ernstige hoofdpijnaanvallen, brengt haar tijd met wachten door en is altijd gepakt om te vertrekken. Chris begrijpt haar niet.

In 1995 keert ze voor het eerst terug naar Libanon om het huis van haar overleden grootvader Hamza terug te vorderen. Op het vliegveld ontmoet ze de journalist Noer. Hij heeft de Amerikaanse nationaliteit, maar is in Libanon geboren en hij gaat terug op zoek naar zijn wortels. Als Noer haar in Beiroet interviewt over haar terugkeer, beginnen ze een relatie. Maryam voelt zich sterk tot hem aangetrokken. Maar beiden vinden ze niet wat ze zoeken in het land en hun relatie begint te wankelen.

Structuur, tijd en plaats

Andere levens telt 22 ongenummerde, titelloze hoofdstukken, tussen de drie en dertien pagina's, met een gemiddelde lengte van bijna acht bladzijdes.

Als Maryam in 1995 in Beiroet is teruggekeerd, vertelt ze via niet-chronologische flashbacks haar geschiedenis en die van haar ouders en grootouders. De roman wemelt van de herhalingen. Maryam vertelt en hervertelt de gebeurtenissen steeds in andere woorden en telkens komt de lezer meer te weten over het verleden. Zo wordt er steeds meer duidelijk over onder andere de dood van broer Baha, over Maryams

abortus, over hoe grootvader Hamza aan het huis kwam en hoe hij het opknapt en over het zwijgen van moeder Nadia. De structuur van cirkels en herhalingen illustreren hoe Maryam in het leven staat, steeds gaat ze terug naar het verleden. Ze ziet geen toekomst.

Begin en einde van de roman spiegelen elkaar. Hij begint met Maryams vertrek uit Kenia en eindigt met Noers vertrek uit Libanon. Op beide momenten zit Maryam in een auto. Het oudste moment is het moment dat Hamza als kind met zijn ouders vanuit Syrië naar Libanon emigreert, dit moet rond 1900 zijn geweest. Het jongste moment is 1996. De vertelde tijd is dus ongeveer honderd jaar. Maryam verblijft negen maanden in 1995-1996 in Beiroet.

Het verhaal speelt zich in verschillende landen af: in Mombassa in Kenia, in Beiroet in Libanon en in Adelaide in Australië.

Verteller

Maryam is de ikverteller. Ze is zowel een belevende ikverteller als ze vertelt over de belevenissen in Beiroet, als een vertellende ikverteller als ze vertelt over de voorgaande jaren.

Schrijfstijl

Andere levens is hoofdzakelijk in de verleden tijd verteld. Een enkele keer schakelt Humaydan over naar de tegenwoordige tijd, bijvoorbeeld op pagina 42 als Maryam over haar slapeloze nachten in Kenia vertelt of op pagina 52 als ze terugdenkt aan een moment in haar jeugd toen haar ouders vol trots en liefde naar haar keken.

Maryam is aan het woord in een monoloog, ze vertelt na wat er is gebeurd en kijkt daarbij voortdurend naar zichzelf. De tekst is rijk aan vragen die ze zichzelf stelt, bijvoorbeeld op pagina 99 waar ze nadenkt over wat 'thuis' is en over de oorzaak van haar onrust. Niet alleen gebeurtenissen worden steeds herhaald en uitgebreid, maar ook herhaalt Humaydan woorden (repetitio), bijvoorbeeld: 'het spel van eb en vloed' (p.42). In het verhaal staan verwijzingen naar andere teksten (intertekstualiteit), onder andere naar Elia Kazan (p.28) en naar Homerus (p.55).

Personages

Maryam is het oudste kind en de enige dochter van Salama en Nadia. Het gezin woont in Libanon bij Nahiel en Hamza, Salama's ouders. Maryam is vernoemd naar de beste vriendin van Nahiel. Volgens de achterflap is ze in 1995 bijna veertig, dus ze is in 1955 of 1956 geboren. Ze studeert aan de

universiteit.

Sinds ze Libanon heeft verlaten, ziet ze haar leven als een afgebroken tijdlijn. De situatie waarin mensen zoals zij verkeren, noemt een antropoloog 'inbetweeness' (p.22), een tussenfase. Voor Maryam is die fase permanent.

In 1995 is ze elf jaar met Chris getrouwd. Ze trouwde met hem als een soort beloning vanwege zijn zorg voor haar vader en omdat ze een kind wilde. Door de abortus blijkt ze tot haar grote verdriet onvruchtbaar.

In Kenia geeft ze Engelse en Arabische les. Ze slaapt slecht, lijdt aan ernstige migraine en brengt daarom veel tijd in bed door.

Vader Salama is krankzinnig sinds de dood van zijn zoon Baha. Maryam vraagt zich af of de werkelijke reden achter die gekte is dat Salama tijdens Baha's leven geen enkel aardig woord tegen hem heeft gesproken.

Moeder Nadia hield van een andere man toen ze met Salama moest trouwen. Ze onderwerpt zich aan Nahiel. Met Baha's dood sterft er ook een stuk van haar en ze houdt op met praten. Pas in Australië doet ze weer haar mond open in het Engels, een nieuwe taal voor haar.

Nahiel is de moeder van Salama. Zij is een bazige vrouw en een fanatieke volger van het druzische geloof. Als de familie allerlei rampen overkomt, is de oorzaak volgens haar dat Nadia niets aan het geloof doet.

De mensen vrezen Nahiel, omdat men denkt dat ze anderen kan vervloeken. Twee maal wordt een vervloeking van haar waarheid, de eerste keer als ze de officier dood wenst die haar man oppakt en de tweede keer als ze tegen haar vreemdgaande man zegt: 'Moge God je je nageslacht ontnemen' (p.152). Na zijn dood vergeeft Nahiel Hamza al zijn wandaden en ze maakt een legende van hem.

Ze heeft alles over voor een mannelijke erfgenaam en als Baha omkomt, dwingt ze Salama in een islamitisch huwelijk met een jonge vrouw.

Ze blijft in Libanon achter als Salama met vrouw en dochter vertrekt, omdat het leven volgens haar overal hetzelfde is. Op hoge leeftijd lijdt ze aan parkinson.

Grootvader Hamza is als kind met zijn straatarme ouders vanuit Syrië naar Libanon gekomen. Eerst werkt hij als loonarbeider, daarna als chauffeur van de gulle Turkse familie Damaad in Beiroet. Later koopt hij het huis voor een habbekrats van de weduwe Damaad. Hij knapt het op en gaat er met Nahiel wonen. Buiten zijn huwelijk heeft hij dertig jaar lang een andere vrouw.

Hij is niet gelovig en heeft geen goede band met zijn zoon. Zijn kijk op de mensheid is negatief: volgens hem is de mensheid een vergissing.

Baha is Maryams jongere broer, geboren als zijn vader in de cel zit en gestorven door een granaat in 1978.

Maryams echtgenoot Chris is een Engelse arts. Hij is geboren in Libanon. Voor het huwelijk met Maryam was hij getrouwd met een Engelse en een Iraanse vrouw. Hij valt op exotische vrouwen en Maryam voldoet niet aan dat stereotiepe beeld. Hij kan haar niet bereiken, maakt zich wel zorgen om haar, maar is ook een workaholic die de thuissituatie vergeet als hij de deur achter zich heeft teruggetrokken.

Noer (1945) is een Amerikaanse journalist, geboren in Libanon uit een Palestijnse vader en een Libanese moeder. Hij is als kind naar Amerika geëmigreerd met zijn ouders. Hij spreekt geen Arabisch. In 1995 gaat hij voor het eerst sinds 1967 terug naar Libanon, op zoek naar zijn wortels.

De Oostenrijkse Eva is in Kenia Maryams buurvrouw. Maryam vertelt haar alles over haar relatie met Chris. Eva geeft commentaar en oordeelt.

De christelijke Olga is zeven jaar ouder dan Maryam. Olga's moeder Maryam, de beste vriendin van Nahiel, overlijdt bij Olga's geboorte en als ook Olga's oma overlijdt, adopteert Nahiel haar. Olga is dan zeven jaar. Maryam groeit met haar op en de twee meisjes delen veel samen. Zo laat Olga haar de seksualiteit ontdekken. Als Maryam in Kenia woont, heeft ze nog steeds contact met Olga. Olga stuurt haar boeken en muziek uit Libanon en krantenartikelen over de politieke ontwikkelingen. Ze spoort Maryam aan om te gaan leven. Olga heeft zich nooit aan een man gebonden en is bij Nahiel blijven wonen. Ze heeft kanker en is ongeneeslijk ziek.

Oom Joesoef is Nadia's enige oudere broer. Hij is in 1961 naar Australië gevlucht en is daar een nieuw leven begonnen. Zijn achtergebleven familie denkt eerst dat hij is vermoord. Joesoef is met een Australische getrouwd en spreekt Engels als een Australiër. Hij zit in het bestuur van een druzische vereniging. Hij heeft erop aangedrongen dat zijn zus met haar gezin naar Australië komt.

Joe is de man met wie Maryam een jaar lang een buitenechtelijke relatie heeft. Ze zet er een punt achter als de relatie zich volgens haar niet meer ontwikkelt.

Samuel is de tuinman in Kenia. Maryam voelt zich bij hem op haar gemak.

Georges studeert aan dezelfde universiteit als Maryam. Ze beginnen een intieme relatie als ze samen bij een politieke militaire organisatie werken. Als Maryam zwanger raakt, zorgt hij dat ze een abortus krijgt, maar op het moment dat het moet gebeuren, laat hij verstek gaan. Sinds 1980 is hij vermist.

Thematiek motieven en symbolen

Door de dood van Baha vervreemden de overlevende familieleden van elkaar en groeit de al aanwezige non-communicatie uit tot een onneembare barrière. Hun leven stagneert, zowel voor Nahiel die in Libanon blijft, als voor de anderen die het land verlaten en ontheemd raken in Australië. De vervreemding, de non-communicatie en de ontheemding zet zich voor Maryam voort in Kenia.

Communiceren, niet communiceren, de taal en schrijven komen op allerlei manieren voor in de roman.

Nadia kan pas in een tweede taal, het Engels, over Baha's dood praten. Maryam heeft juist het idee dat ze haar gevoelens niet goed in het Engels kan verwoorden, niet tegenover Chris en niet tegenover haar psychotherapeut. Ze schrijft over wat haar overkomt en wat haar bezighoudt in het Arabisch. Via seksualiteit kan ze zich wel uitdrukken, eerst met Georges, voor Baha's dood, later als ze in Noer een verwante ziel heeft gevonden.

Haar vader Salama vlucht in gekte, net zoals zijn vader Hamza in onbegrijpelijke spreuken vluchtte. Nahiels communicatie bestaat uit bevelen, afkeuringen en vervloeking.

Maryam stelt vragen over wat een 'thuis' is (p.99) en wat het begrip 'vaderland' (p.174) inhoudt. Noer voelt zich nergens thuis en zoekt zijn wortels in Libanon. Als zijn zoektocht doodloopt, wil hij weer naar huis: Amerika. Maryam voelt zich zijn thuis. Volgens Samuel dragen mensen hun huis in hun hart.

Sinds Baha's dood stelt Maryam haar 'hele leven uit' (p.172). Ze wacht met onuitgepakte koffers op een voortzetting ervan.

De dood van Baha is een leidmotief, de motor achter het verhaal waardoor de gebeurtenissen zich ontwikkelen. De Libanese burgeroorlog (zie 'Achtergronden') en het geweld daarin spelen een belangrijke rol, maar zijn vooral op de achtergrond aanwezig.

Hamza, Salama en Nadia zijn niet gelovig, in tegenstelling tot Nahiel. Voor haar is het Boek der Wijsheid, het heilige boek van de druzen, een grote steun. Van bijgeloof is sprake als Nadia's familie haar als kind in een put laten zakken om een broertje te wensen. Als Joesoef dan eindelijk wordt geboren, kleedt zijn moeder hem vier jaar lang als een meisje om het boze oog af te wenden.

Maryam voelt zich onterecht schuldig over de dood van haar broer, het zwijgen van haar moeder en de waanzin van haar vader. Ze voelt zich ook schuldig over haar abortus en ziet haar onvruchtbaarheid als een straf.

Titelverklaring

Maryam heeft het gevoel dat ze meerdere levens leidt: 'Al bij het eerste glas had ik het gevoel dat ik een ander leven leidde [...]. Ja, ik had nog andere levens [...]. Levens die begonnen op twee of zelfs meerdere plekken tegelijk [...]. Levens die voortkwamen uit een overvloed van liefde en verlangen. [...] Levens waarvoor ik bereid was mijn hart te openen' (p.97). Voor Georges heeft ze haar hart geopend, en nu voor Noer. Haar leven heeft stilgestaan sinds het verlies van Baha en Georges. Lang heeft ze de liefde en het verlangen niet meer gevoeld, totdat ze Noer ontmoet.

Achtergronden

In Libanon leven moslims en christenen. De druzische godsdienst, waarvan Maryams grootmoeder aanhanger is, is ontstaan als afsplitsing van het Sjiïsme, dat weer een stroming is binnen de Islam. De druzen beschouwen zich niet meer als moslims, maar wel als monotheïsten. Zij maken ongeveer 4% van de bevolking uit.

De Libanese burgeroorlog, die van 1975 tot 1989 duurde, bepaalt de geschiedenis van Maryam en haar familie. Niet alleen de godsdienstige stromingen hadden het met elkaar aan de stok, maar ook was er strijd tussen regeringsmilities en de in Libanon verblijvende Palestijnen van de PLO. Als Maryam in 1995 terugreist naar Libanon is het er betrekkelijk rustig.

➔ Discussiepunten

- Hoe symboliseert het omslag het verhaal van Maryam?
- Welke rol speelt uw kennis van de Libanese geschiedenis en politiek in uw leesplezier?
- Hoe zou u Maryams jeugd karakteriseren?
- Van Baha krijgt de lezer nauwelijks een beeld. Welke betekenis hecht u daaraan?
- Wat betekent de zangeres Asmahaan voor Maryam?
- Hoe zijn de relaties tussen de vaders en zonen in Maryams familie en hoe tussen moeder Nadia en haar dochter?
- Op welke manieren ziet u de ongelijke behandeling van mannen en vrouwen in de roman?
- Wat betekent Samuel, de tuinman, voor Maryam?
- Welke rol speelt de zee in Maryams leven? Welke symbolische betekenis ziet u in de zee?
- Wat bedoelt Maryam met dat ze is teruggekomen om te zoeken naar een dansende god (p.82)?
- Welke betekenis ziet u in de scène waarin een bromfietser tegen een auto smakt (p.120)?
- Welke betekenis kent Maryam toe aan Nahiels uitspraak dat er dingen zijn waarover je niet hoeft te praten (p.181)?
- Welke betekenis hecht u aan de zwempartij van Maryam waarbij ze zich flink bezeerde aan de rotsen (p.182)?
- Hoe denkt u over de volgende uitspraken:
 - Geluk is niet iets dat je beleeft, maar wat je je later herinnert (p.58).
 - Het verleden verdwijnt nooit, maar blijft een deel van ons heden (p.82).
 - Degenen die zijn vertrokken hebben niet het recht zich het geweld en de oorlog te herinneren (p.114).
 - We kunnen de fouten van toen niet meer herstellen (p.132).
 - Hebben mensen eigenlijk wel een vaderland? (p.174).
 - Liefde is iets prachtigs, maar de mens wordt er niet door veranderd (p.180).
- Waarom neemt Maryam niet op als Noer haar belt aan het einde van de roman?
- Hoe interpreteert u het einde?
- Op welke wijze heeft het boek u verrijkt?
- Bent u anders tegen Libanon aan gaan kijken door dit boek? Zo ja, hoe?